

דף יד

'גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב'. כוונת המאמר לומר שיסורים חושיים מטהרים את הלב יותר מכל ההכרות השכליות, אפילו מהכרת העונש, וכמו שבאר הגר"י סלנטר שהשכל אינו יוצא מגדריו מה שאין כן ההתפעלות, שוטפת ועוברת היא את גבולי הטבע, ועל כן בכח ההתפעלות אפשר להגיע למעלות הגבוהות אשר המה למעלה מן הטבע. לכך מתוך ההכרה החושית בגזירת הכליה המרחפת על ראשם נתחזקו עד מאד באמונתם בד' ובאו לידי התפעלות כל כך גדולה ונישאה עד שבשלושה ימים כבר שבו למעלתם ועוד השיגו מדרגות גדולות שלא היו עמהם עד עתה, עד קבלת התורה מאהבה – דרגה שלא הגיעו אליה במעמד הר סיני.

וזה ענין שתקנו חכמים לבסומי בפוריא – לזכר ענין זה, כי שתיית היין מולידה התפעלות חושית ומבלבלת את השכל – למען דעת כי לפעמים טובה ההתפעלות יותר מן השכל כי בכחה לפרוץ גבולי הטבע ולקבוע רישומים של ממש בנפש האדם עד כדי רכישת מעלות עליונות שאינן יכולות להיקנות על ידי ההכרה השכלית (לקט שיחות מוסר ח"ב עמ' קעט).

ראה עוד בענין זה: דעת חכמה ומוסר ח"ב פג-פה; עלי שור ח"ב עמ' תסו-תסז.

'ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה' –

זו לשון הרמב"ם במבוא הקצר שלו למנין המצוות (נדפס בתחילת ספר מדע ביד החוקה):

'ועל מה הזוהירה תורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו – שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות, אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרך תקנה או דרך הוראה או דרך גזירה – אין זו תוספת, שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לעשות עירוב או לקרות מגילה בעונתה, ואילו אמרו כן היו מוסיפין על התורה, אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם בית דין תקנום וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלקים וגו' – ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה ובין לא תעשה'.

א. יצויין שהפסוק הזה, 'ומי גוי...', פתח בו רב מתנה את דרשתו לאגרת הפורים (לעיל יא). – מפני שהוא עיקר ענינה של קריאת המגילה כדברי הרמב"ם.

ב. מו"מ בסברת הרמב"ם, ע"ע באגרות משה או"ח ח"א יד, א.

מבואר בספרים הקדושים שמ"ח נביאים הם ה'מח' של כלל ישראל לדורותיו, שעל ידם היתה השפעת החכמה ומסירת התורה לישראל. ויש לרמוז שמקבילים הם למ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, ומרדכי שהוא אחרון שבנביאים מכון ל'האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם' שנתקיים בו עצמו.

ועוד יש במדרשים כי מ"ח פעמים נזכר 'באר' בתורה, וכל מקום שנאמר באר המכוון הוא לתורה, כל באר הוא קנין בפני עצמו, וכל כן אחד מהנביאים השפיע דבר מסוים לכלל ישראל, עד שנשלם ה'מח'.

ושבע נביאות רומז לשבע המידות ובהכללתן זו בזו הרי כאן מ"ט, והיא הדרגה 'מלכות שבמלכות' הרומזת לגאולה שהאומר דבר בשם אמרו (הקנין המ"ח) מביאה. ונרמז באמרם בזכות נשים צדקניות נגאלו. וכל זה בא כהכנה להסרת הטבעת' המרמזת על הסרת הטבעיות, שאז באים ישראל למעלה מסדר הטבע [כפי שרמזו הרי"ם על נקהלו ועמוד על נפשם למעלה משורש נפשם] ולהכרה חושית שהטבע כולו מונהג ע"י הקב"ה (עפ"י אור גדליהו פורים, לקוטי דברים ט).

'יציאית מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה'. הכוונה להלל הנאמר בליל פסח, אבל ההלל שנאמר ביום הראשון של פסח, הוא מדין מועד כמו בסוכות ובעצרת (עפ"י טורי אבן; חדושים ובאורים ערכין י).

זהכתיב ויהי איש אחד מן הרמתים צופים אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל? מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים... – ומה שאמרו 'מאתים צופים' היינו בדורו של אלקנה, אבל בכל הדורות היו כפלים כיוצאי מצרים (מהרש"א).

זבני קרח לא מתו – תנא משום רבינו, מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו'. – 'ומה זכות היתה בידן של בני קרח שינצלו? שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהם, רואין את משה וכובשין את פניהם בקרקע. אמרו: אם נעמוד מפני משה רבינו, אנו נוהגין בזיון באבינו... ואם לא נעמוד, כבר כתיב 'מפני שיבה תקום' – מוטב שנעמוד מפני משה אף על פי שאנו נוהגין בזיון באבינו. באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה, עליהם אמר דוד 'רחש לבי דבר טוב' (ילקוט שמעוני קרח תשנב. וע' מכתב מאלהו ח"ד עמ' 231).

(ע"ב) זיאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה? אמרי דבי רבי שילא: מפני שהנשים רחמניות הן. כתב מהרש"א: אין נראה הפירוש שלכן שלח אליה כדי שתתנבא לו לטובה משום רחמנותה, שהרי ודאי לא תשנה נבואתה מרעה לטובה משום רחמנות, ואם היה ירא שירמיה יתנבא לו לרעה, ודאי גם היא תאמר לו כן – אלא יש לפרש כיון שרחמניות הן תבקש רחמים לשנות מרעה לטובה.

ובזה מובן מה שהקשו 'ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבא איהי' – והלא מחוייבת היא לומר נבואתה, ונביא הכובש נבואתו חייב מיתה – אלא ודאי משום שעיקר כוונתו באותה שליחות היתה לעורר רחמים [ועל כרחק לא היתה הנבואה עליה באופן שמוכרחת להגיד, שאם כן מדוע המתינה עד ששלח אצלה] (עפ"י שו"ת דובב מישרים ח"א צב, ג. ועוד צידד שם שאשה שכבשה נבואתה אינה חייבת מיתה בידי שמים, ע"ש). ובספר אוהב ישראל לרה"ק מאפטא (סו"פ עקב) כתב: 'אך האמת הוא, אף על פי שאותיות הנבואה באים להנביא באיזה סגנון, אעפ"כ ביד הנביא יש כח ויכולת להפכו מכסא דין לכסא רחמים, אשר על כן האיש שאינו רחמן כמו האשה לא היה מהפך, כי היה מקנא קנאת ה' צבא', וגם לא חרה על הרשעים, ולא כן האשה שהיא רחמנית' (עפ"ש בבאור הענין).

זכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל...'. 'צ"ע אטו אם לא חזרו עשרת השבטים יש להפקיר את ארץ ישראל לגוים?' (מהגר"א נבנצל שליט"א).